

TARBIYAVIY JARAYONLARNING STRUKTURAVIY DIAGNOSTIKASI TO'G'RISIDA

*Ro'ziyeva Komila Ernazarovna
Buxoro MTI dotsenti*

Annotatsiya: *Maqolada tarbiya jarayoni strukturaviy tuzilishining diagnostika yordamida aniqlangan muammolar, ularning kelib chiqish sabablari va bartaraf etish masalalari muhokama etiladi. Bunda kontent tahg'ilning o'rni va uni tadbiiq etish masalalariga atroflicha yondoshgan tarzda fikrlar bildiriladi.*

Kalit so'zlar: *shaxs funksiyalari, strukturaviy diagnostika, gradatsiya, kontent tahlil, kognitiv qiziqish, kollektiv o'rganish..*

Tarbiyaviy jarayonlarning strukturaviy tuzilishi asoslarini birinchilardan bo'lib ishlab chiqqan B.G. Anan'ev, shaxsning funksiyalari, jarayonlari, holatlari va xususiyatlarining rivojlanish darajalarini, ularning har birining tarkibiy xususiyatlarini aniqlash, shaxs jihatlarini tan olish va shaxs rivojlanishining potentsiallarini aniqlash kabi vazifalarni ajratib ko'rsatdi. Bularning barchasi xulq-atvor, motivatsiya va boshqalardagi natijalarni (o'zgarishlarni) aniqlashga imkon beradigan bunday usullarning mavjudligini taxmin qilish imkonini beradi.

Shu bilan birga, u o'zi taklif qilganidek, strukturaviy diagnostika yordamida hal qilinishi mumkin bo'lgan ikkita muammoni aniqladi. Birinchisi, ommaviy tekshiruvlar asosida asosiy qiymatlardagi normal tebranishlarning tashxisini o'rnatish. Ikkinchisi - asosiy miqdorlarning normal tebranishlariga mos keladigan gradatsiyalar bilan o'lchash va masshtablash tamoyillarini uyg'unlashtirishdir.

Bu masalalar bugungi kunda ham o'zining dolzarbligini saqlab qolmoqdadir. Bugungi kunda ta'lim muassasalari talabasining turli yosh bosqichlarida qanday fazilatlar va rivojlanish darajasi kerakligini aniq ayta olmaymiz, chunki ta'lim jarayonida shaxs va yosh o'rtasidagi bog'liqlik muammosi hali ham oxirigacha hal etilmagan. Shuning uchun ta'lim jarayoni strukturasi o'zi tarkibiy diagnostika ob'ekti sifatida ishlaydi.

Ta'lim jarayonining tuzilishini yoki alohida ta'lim holatini aniqlash tadqiqotchining ushbu hodisaning mohiyatiga qanday yondashishidan qat'iy nazar, ma'lum bosqichlardan o'tadi. Birinchidan, biz ma'lumot yig'amiz, shundan so'ng biz masshtablash va miqdorni aniqlashni amalga oshiramiz va shundan keyingina ta'lim hodisalarini tizimlashtirishga o'tishimiz mumkin.

Misol tariqasida, o'quv jamoasining tarkibiy diagnostikasini ko'rib chiqamiz. Ma'lumki, jamoaga birlashgan holda har bir talaba o'z shaxsiyatining jamoadan tashqarida ishlamaydigan bunday tomonlarini ko'rsatish imkoniyatiga ega. Shuning uchun komponent tahlili yetarli emasligi aniq.

Kollektivni o'rganishning umumiy mantig'i uning shakllanishi jarayonini ochish algoritmini belgilaydi. Birinchidan, jamoa faoliyatining yo'nalishi, guruhning barcha a'zolarining birlik darajasi, o'zini o'zi boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish va boshqalar aniqlanadi. Keyingi bosqichda faoliyatning maqsadlari tahlil qilinadi (va guruhning barcha a'zolari ularning ahamiyatini tushunishlari kerak), hissiy munosabat va butun jamoaning ularni amalga oshirishga tayyorligi. Shundan so'ng siz jamoada shaxsiyatning o'zgarishi xususiyatlarini, uning amaliy yo'nalishini va kognitiv qiziqishlarini o'rganishni boshlashingiz mumkin. Ushbu uchta ko'rsatkichning namoyon

bo'lish darajasini o'rganishning kompleks metodologiyasi bir vaqtning o'zida shaxsiy fazilatlarining shakllanishini aniqlash imkonini beradi.

Birinchi ko'rsatkich - bu atrofda hayotga, odamlarga, jamoaga va ularning vazifalariga shaxsiy munosabat. Ushbu ko'rsatkich uchun 5 balli baholash taklif etiladi: talabalarining ijodiy va o'rtoqlik g'amxo'rliqi va intizomi bilan tavsiflangan yuqori darajadan ("kollektivistlar - ijtimoiy faollar") ochiq xudbinlik va yashirin xudbinlik intizomi bilan tavsiflangan eng past darajagacha talabalar ("Xayoliy kollektivistlar-sotsialistlar").

Ikkinchi ko'rsatkich quyidagi darajalarga ega: yuqori darajadagi talabalar ishbilarmonlik va mustaqillikka ijodiy yondashish, yuqori sifatli ijro va tashkiliy faoliyat bilan ajralib turadi. O'rtacha bahoga ega bo'lgan talabalar taqlid faolligi va cheklangan mustaqillikni namoyon qiladi, eng past darajadagi talabalar esa passiv - taqlid va qaram.

Uchinchi ko'rsatkich talabalarining ufqlari va kognitiv qiziqishlarini belgilaydi:

- 1) Keng dunyoqarash bilan birlashtirilgan turli xil barqaror kognitiv qiziqishlar.
- 2) Barqaror kognitiv qiziqishlar va tanlangan dunyoqarash.
- 3) Talabalarining tor ufqlari, barqaror kognitiv qiziqishlarsiz.

O'zaro xususiyatlar yordamida sinf talabalarini turli jamoaviy tadbirlarning har bir bosqichida ushbu uchta ko'rsatkich bo'yicha baholanadi. Olingan ma'lumotlarni solishtirish o'zgarish dinamikasini va faoliyat tajribasi to'planganligi sababli shaxsning turli tomonlarini shakllantirishni ko'rsatadi. Ushbu murakkab uslub jamoa tarbiyasidagi o'zgarishlarni yuqori ob'ektivlik bilan aniqlash imkonini beradi, shuningdek, har bir talabaga ularning ijobiy va salbiy tomonlari va fazilatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Afsuski, so'nggi paytlarda jamoatchilik faoliyatining roli sezilarli darajada pasaygan. Ushbu bo'limni monografiyaga kiritish kerakmi yoki yo'qmi degan jiddiy shubhalar bor edi. Ammo mulohazalar malaka g'alaba qozonishi kerak, shuning uchun ta'lim muassasasi talabalarining jamiyat hayotiga munosabatini diagnostika qilish bo'limini yozish kerak degan xulosaga keldi.

Ta'lim muassasasidagi talabalar ijtimoiy-siyosiy harakati institutlarining vayron bo'lishi talabalar ijtimoiy hayotining sezilarli darajada izdan chiqishiga olib keldi. Shuning uchun, bu harakatni qandaydir shaklda qayta yaratish zarurati deyarli barcha ko'p yoki kamroq malakali o'qituvchilar tomonidan seziladi. Ta'lim muassasasi talabalarining ijtimoiy faoliyatini diagnostika qilish zarurati shundan kelib chiqadi.

Ma'lumki, ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish tabala shaxsining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Va bu ob'ektiv muntazamlilik, masalan, talabalar jamoasida qanday namoyon bo'ladi? Talabalar qanchalik katta bo'lsa, ular jamoat ishlarida qatnashishni xohlamaydilar.

Demak, auditoriyada, umuman ta'lim maskanida talabaning ijtimoiy faoliyatga munosabatini o'rnatish vazifasi paydo bo'ladi. Buning uchun ta'lim muassasasi talabalarining hissiy munosabatini aniqlash kerak, bu o'quv ishlari sifatining murakkab ko'rsatkichi bo'lib, oddiy fiksatsiyaga mos kelmaydi. Shuning uchun diagnostika usullari bir-birini to'ldiruvchi va mustahkamlovchi kompleksda qo'llanilishi kerak.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, talabalarining haqiqiy sharoitda boshdan kechirgan his-tuyg'ularini aniqlash muhim ahamiyatga ega, bundan tashqari, talabalarining tajribalarini belgilaydigan ushbu holatlarning tabiati tahlilning majburiy predmeti bo'lishi kerak. Demak, jamoa hayoti jarayonida yuzaga keladigan aniq vaziyatlarga murojaat qilishning ahamiyati: birinchidan, aynan shunday vaziyatlarda ushbu faoliyatga, bevosita hissiy tajribaga hissiy jihatdan yuklangan munosabat mavjudligi yoki yo'qligini aniqlash osonroq; ikkinchidan, muayyan vaziyatda bu hissiy munosabatni, his-tuyg'ularining faoliyat mazmuniga ma'lum bir yo'nalishini keltirib chiqaradigan

faoliyatning ko'p yoki kamroq aniq tomonlarini, momentlarini ajratib olish mumkin; uchinchidan, ushbu vaziyatda aniqlangan faoliyat tomonlari axloqiy jamoatchilik rejasida baholanishi mumkin; to'rtinchidan, shu asosda muayyan faoliyat ishtirokchilarining his-tuyg'ularining namoyon bo'lishi va shakllanishining xarakterli xususiyatlarini o'rnatish mumkin.

Adabiyotlar

1. Анастази А. Психологическое тестирование: В 2 т. / Под. ред. К.М. Гуревича и др. – М.: Педагогика, 1982. Т. II. — 340 с.
2. Антропов В.А., Масленцева С.Б. Время и педагогический процесс. – Свердловск: СИПИ, 1989. – 61 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М: Педагогика, 1989. – 192 с.
4. Информатион филес фор чемистрий дидастис тестинг. Наманган ДУ илмий ахборотномаси. Наманган. 2021 йил, 5-сон. 108-112 б.
5. Беспалько В.П. Стандартизация образования: основные идеи и понятия. // Педагогика. – 1993. – № 5. – С. 16–25.
6. Атоев Э.Х. Метҳодологисал феатурес оф тхе девелопмент анд апплисатион оф мониторинг анд тестинг програмс. Эуропеан Ссиенсе Ревиев. № 9-10 Септембер-Остобер, 2019. 29-31 сс. Виенна.
7. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. - М.: Наука, 1977.